П'єса: Світло у вікні

Любов Кисельова

Одноактна драма

ДІЙОВІ ОСОБИ

ГАННА ВАСИЛІВНА (Вона) — 64 роки. Колишня вчителька малювання. Говорить рівно, жартує без усмішки.

МАКСИМ (Він) — 15 років. Високий, худий, ходить із піднятими плечима. Намагається бути дорослішим, ніж є.

МІСЦЕ ДІЇ. *Сцена поділена на дві кімнати. Праворуч — кухня Максима: стіл, два стільці, тумба з шухлядою, вікно. Ліворуч — кімната Ганни Василівни: крісло, стіл, полиці з книжками, малюнки на стінах, мольберт, комод, у кутку патефон. Посередині — двері, що ведуть з однієї квартири до іншої.*

ЧАС. *Наш. Ніч під час блекауту після обстрілу.*

КАРТИНА ПЕРША

Темрява. Лунає тривога. Далеко глухо б'є вибух. Праворуч на підлозі кухні сидить Максим, спиною до тумби. Єдине світло — екран телефона. Він набирає повідомлення. Стирає. Набирає. Стирає. У кутку екрана "7%". Максим вимикає екран. Знову темрява.

Крізь стіну доноситься музика: хрипка, з тріском, але жива. Ліворуч повільно проявляється тепла смужка світла. Ганна Василівна стоїть біля патефона й крутить ручку. На столі — свічка.

Максим підводиться, підходить до дверей, прислухається. Стукає. Музика обривається на півслові.

ГАННА ВАСИЛІВНА Хто?

МАКСИМ *(з-за дверей)* Сусід. З третьої квартири. У мене… скінчилися сірники.

Пауза. Ганна Василівна бере підсвічник і відчиняє. На плечах у неї теплий кардиган. Свічка знизу освітлює її обличчя.

ГАННА ВАСИЛІВНА Сірники? *(Відступає вбік.)* Заходь, протяг.

Максим переступає поріг, але далі не йде. Дивиться на патефон.

МАКСИМ Що це?

ГАННА ВАСИЛІВНА Патефон. Ніколи не бачив?

МАКСИМ У музеї. Він справжній?

ГАННА ВАСИЛІВНА Справжнісінький. Ні розетки, ні батарейок, ні інтернету. Крутиш ручку — співає. Скільки накрутиш, стільки й награє.

МАКСИМ А якщо світла не буде тижнями?

ГАННА ВАСИЛІВНА Йому однаково. Тому я його й люблю. Він єдиний у цьому будинку, хто не залежить від енергосистеми й не вміє читати новини, тому в нього чудовий психічний стан.

Вона бере з комода коробок і кладе йому в долоню.

ГАННА ВАСИЛІВНА Тримай.

МАКСИМ Дякую. Я тоді… *(киває на двері)* піду.

ГАННА ВАСИЛІВНА Звісно. Як тебе звати, сусіде з третьої?

МАКСИМ Максим.

ГАННА ВАСИЛІВНА Ганна Василівна. Дуже приємно, Максиме.

Максим уже біля порога, коли вона відчиняє шухляду комода. Довго копається.

ГАННА ВАСИЛІВНА Стривай. *(Дістає свічку й простягає йому.)* На всяк випадок.

МАКСИМ Не треба. У мене телефон ще працює.

ГАННА ВАСИЛІВНА Телефон сяде. А свічка не розряджається. *(Вкладає свічку йому в руку.)* Бери.

Максим ховає свічку в кишеню.

ГАННА ВАСИЛІВНА Ти ж Лесин син? А де вона? Я її сьогодні на сходах не чула.

МАКСИМ *(насторожено)* У лікарні. Чергування, до ранку. Сьогодні… складна ніч.

ГАННА ВАСИЛІВНА У неї всі нічні складні. А ти, значить, тримаєш оборону квартири?

МАКСИМ Та що там тримати. Я звик. Усе нормально.

ГАННА ВАСИЛІВНА "Нормально"… Я це слово теж довго вживала. *(Дивиться на його телефон.)* Скільки заряду?

МАКСИМ Сім відсотків.

ГАННА ВАСИЛІВНА Тоді не світи. Бережи на головне.

МАКСИМ На що головне?

ГАННА ВАСИЛІВНА Це вже ти мені скажи. *(Пауза.)* Може, чайку?

МАКСИМ Газу ж немає. Плита не працює.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(Бере термос.)* Мій термос працює за будь-якого політичного чи військового режиму. Я заварила його за годину до цього… перформансу. Сідай.

МАКСИМ Мені вже треба…

ГАННА ВАСИЛІВНА Звісно. Але я вже наливаю. Шкода, якщо прохолоне.

Вона наливає у дві чашки. Одну ставить на край столу. Максим не рухається. Десь далеко знову гупає. Він сідає на край стільця й бере чашку обома руками.

МАКСИМ Близько?

ГАННА ВАСИЛІВНА Далеко. Я вже навчилася розрізняти. Кожен калібр має свій характер. А звук просто шукає, де йому померти, от і б'ється об наші вікна.

МАКСИМ Ви говорите про це, як про погоду.

ГАННА ВАСИЛІВНА А що зміниться, якщо я закричу? Стіни витримають і мій крик. *(Пауза.)* Плечі опусти. Ти ховаєш у них голову, а вона там не поміститься.

Максим дивиться на неї. Робить ковток, потім повільно, з глибоким видихом опускає плечі.

МАКСИМ Смачний чай. Дивний трохи.

ГАННА ВАСИЛІВНА Це чебрець. Від нього земля під ногами повертається.

(Помічає, що він не зводить очей з патефона.) Хочеш торкнутися?

МАКСИМ Я… ні. Боюся зламати.

ГАННА ВАСИЛІВНА Його важко зламати. Він пережив три покоління, сім переїздів і дев'яності. Це патефон мого Василя.

МАКСИМ Чоловіка?

ГАННА ВАСИЛІВНА Так. Спочатку був бабусин. Вона виростила Василя, коли батьків не стало. У дев'яносто третьому, коли нам не було за що купити хліба, до нас прийшов один поціновувач старовини й запропонував за цю скриню божевільні гроші. Можна було б поміняти всі вікна.

МАКСИМ І що Василь?

ГАННА ВАСИЛІВНА Вислухав його чемно, закрив кришку й сказав: "Це не річ, пане. Це бабуся".

МАКСИМ Ви не жалкуєте?

ГАННА ВАСИЛІВНА За вікнами? Щозими. *(Пауза. Усміхається.)* За патефоном — жодного разу.

Вона підходить до патефона, обережно очищає платівку. Плавно опускає голку. Кімнату наповнює глибокий, трохи потріскуючий звук старої мелодії. Світло згасає.

КАРТИНА ДРУГА

Минув час. Патефон замовк сам: пружина розкрутилася до кінця й лишила по собі густу тишу. Ганна Василівна сидить у кріслі, на колінах — планшет із грубим папером, у пальцях — шматочок вугілля. Малює точними, скупими рухами. Максим із недогарком свічки в руці повільно йде вздовж стіни й роздивляється малюнки.

МАКСИМ Це міст. А це наш двір із колодязем. Його вже немає. Там тепер вирва й шматки асфальту.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(не відриваючись від малювання)* Біля цього колодязя Василь уперше призначив мені побачення. Приніс цибулю, загорнуту в газету.

МАКСИМ Цибулю? Замість квітів?

ГАННА ВАСИЛІВНА Вересень вісімдесят третього. Квіти на клумбах уже відцвіли, а красти з чужих палісадників він соромився. Тому викопав у діда на городі найбільшу цибулину. Сказав: "Корисна, від застуди тримає". Я посадила її в горщик на вікні. Вона пустила зелені стріли й жила з нами до весни. Була замість оранжереї.

Максим переходить до іншого малюнка.

МАКСИМ А це чиї руки? Пальці так стиснуті, аж білі.

ГАННА ВАСИЛІВНА Оля. Моя учениця з першого випуску. Тримала олівець так, що кісточки білішали. Боялася, що лінія втече, якщо послабити руку. Багато років учила дітей бачити, а ці пальці пам'ятаю краще, ніж власне обличчя вранці. *(Підсуває чистий аркуш і шматок вугілля.)* Малюй.

МАКСИМ Ні. Я не вмію. У мене руки криві, геометрія — єдине, що виходить рівно, і те за лінійкою.

ГАННА ВАСИЛІВНА Це не іспит, Максиме. Тут немає приймальної комісії.

МАКСИМ А що малювати? Нічого не видно.

ГАННА ВАСИЛІВНА Те, що тримає твій погляд. Те, що перед тобою.

Максим невпевнено бере вугілля, крутить у пальцях. На подушечках лишається чорний пил.

МАКСИМ Воно ж мажеться. Один рух — і нічого немає.

ГАННА ВАСИЛІВНА У тім і чесність. Вугілля не вдає, що воно назавжди. Але слід лишає чіткий.

Він озирається на темний силует вікна її кімнати. Повільно сідає до столу. Перші штрихи непевні, потім усе твердіші. Вікно: рама й міцний хрест посередині.

Ганна Василівна підводиться, зазирає йому через плече. Мовчить кілька секунд.

ГАННА ВАСИЛІВНА Угу. Гарне вікно. Конструктивне. Надійне.

МАКСИМ Чому надійне? Це просто чотири квадрати.

ГАННА ВАСИЛІВНА Бо ти його не прикрашав. Хто боїться порожнечі, той малює фіранки з рюшами, герань, пишні квіти. А в тебе чисте вікно. Біля такого можна сидіти й чекати.

МАКСИМ *(тихо)* Я не чекаю. Я рахую години.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(повертається до крісла)* У четвер був день, коли я теж вирішила не чекати. Сказала собі: досить, це стає звичкою. Протрималася до сутінків.

МАКСИМ І як?

ГАННА ВАСИЛІВНА Жахливо. Відчуваєш, як усередині падає тиск. О сьомій здалася й поставила свічку. Без неї кімната — просто коробка з бетону.

Максим дивиться на свій малюнок і не відповідає. Раптом вибух — близько, сухий. Шибки тонко дзвенять. З полиці падає книжка. Полум'я свічки хилиться, майже згасає, але вирівнюється.

Ганна Василівна завмирає з вугіллям у руці. Лінія на її аркуші ламається. Вона майже не дихає.

Максим дивиться на її профіль.

МАКСИМ Далеко. У бік промзони.

Вона повільно повертає до нього голову.

МАКСИМ *(тихо, твердо)* Це ви мені казали. Звук шукає, де померти. Він уже помер.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(після паузи, видихаючи)* Так. Далеко. Дякую, Максе.

Вона встає, підходить до патефона, намагається вставити ручку в паз. Пальці тремтять, ручка зісковзує з сухим металевим стуком. Максим підходить, обережно забирає ручку й починає крутити сам.

МАКСИМ Пружина не любить поспіху. Тато казав: будь-який механізм відчуває, коли його поважають.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(сідає)* Уважний учень.

Максим крутить, поки ручка не починає пружно опиратися.

ГАННА ВАСИЛІВНА Мені шістдесят чотири, тридцять із них я керувала класами по сорок душ, а досі вдаю, що мені не страшно. А взагалі сорок років безперервного акторського стажу.

МАКСИМ Чому сорок?

ГАННА ВАСИЛІВНА З вісімдесят п'ятого. Тоді Василя забрали в Афганістан. Тиша тоді теж була, тільки не в телефонах, а в поштових скриньках.

Максим опускає ручку й сідає навпроти.

МАКСИМ Він повернувся?

ГАННА ВАСИЛІВНА Через два роки. Наприкінці серпня. Худий, прозорий, як оцей папір. І мовчазний. *(Усміхається.)* А потім ми ще тридцять три роки сварилися через те, що його помідори на балконі займали мої коробки з фарбами. Шість років, як його немає. А помідори досі перед очима.

МАКСИМ А коли все це почалося… Ви де були, коли вперше завила сирена?

ГАННА ВАСИЛІВНА У коридорі. На підлозі, на старому пальті, з патефоном на колінах. Люди бігали сходами, виносили речі, документи, тривожні валізи, а я вчепилася в цю дерев'яну скриню й не могла розтиснути пальців. Абсурд, правда? Для евакуації — повна непридатність. Сиджу, усе ходором ходить, а я гладжу дерево й думаю: ось чому ми його тоді не продали.

МАКСИМ А свічка?

ГАННА ВАСИЛІВНА Щовечора. Щойно сутеніє.

МАКСИМ Навіщо?

ГАННА ВАСИЛІВНА Щоб було видно, що тут ще живуть. *(Усміхається.)* А міняти звички в моєму віці — розкіш, якої я не можу собі дозволити.

Пауза. Голка патефона тихо шарудить по порожній доріжці. Максим дивиться на свій малюнок.

МАКСИМ Мій тато… Четвертий місяць. Під Куп'янськом.

Ганна Василівна не рухається. Дає йому сказати.

МАКСИМ Ми з ним ніколи не вміли говорити відверто. Двічі на рік їздили на Дніпро, нижче каскаду, сідали на плити, розкладали вудки. Він мовчить годину, я мовчу, і це найкраща у світі тиша. А тепер я відкриваю чат і не знаю, що писати. "Як ти?" — безглуздо, він же не напише правду. А як спитати інакше, я не вмію.

ГАННА ВАСИЛІВНА Василь теж не володів епістолярним жанром. Тридцять років прожили, а "люблю" я від нього чула приблизно… *(Пауза)* жодного разу. Замість цього він заходив на кухню, заглядав у каструлю й казав: "О, борщ сьогодні правильний".

МАКСИМ *(ледь усміхається)* І вам вистачало?

ГАННА ВАСИЛІВНА Мені вистачало борщу. Це потім я зрозуміла, що воно означало.

МАКСИМ З мамою так само. Вона вранці приходить із лікарні, сіра від втоми, питає: "Їв?" Я кажу: "Їв". Вона йде спати. Я вдягаю навушники. У нас дуже тихо.

ГАННА ВАСИЛІВНА Знаю. Твоя тиша крізь стіну іноді звучить голосніше за мій патефон.

МАКСИМ *(знизує плечима)* Ми не навмисно.

ГАННА ВАСИЛІВНА Ніхто не навмисно.

МАКСИМ Я писав йому. Тричі. На перші два він відповів "плюсами". На третє —

тиждень тиші. Дві сірі галочки. "Доставлено". І все.

ГАННА ВАСИЛІВНА Там часто немає зв'язку, Максе. Станції лягають першими.

МАКСИМ Я знаю. Я не дитина. Але поки я не пишу, у нас просто пауза. Розмова триває, він відійшов від телефона. А якщо напишу й знову тиша — це вже по-справжньому. Поки не відправлено, страху нема. Є просто очікування.

Пауза. Ганна Василівна довго дивиться на нього.

ГАННА ВАСИЛІВНА Василь за два роки в Афганістані написав мені вісім листів. На половинках зошитових аркушів. А я писала щодня. Про те, як ростуть помідори, що сказали в школі, яку картину почала.

МАКСИМ І ви не думали, що це марно?

ГАННА ВАСИЛІВНА Щоночі думала. Що вони йдуть у порожнечу. А коли він повернувся, дістав із дна речового мішка цілу пачку моїх конвертів, перев'язану шнурком від черевиків. Зачитані до дір. Хлопці, яким ніхто не писав, позичали їх на ніч. Просто потримати.

МАКСИМ *(тихо)* Ваш Василь ніколи не брехав?

ГАННА ВАСИЛІВНА Ніколи. Хіба що коли обіцяв не дивитися футбол ночами.

Максим мовчить. Бере вугілля. Пальці вже не треммтять.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(киває на патефон)* Слухай. Найважливіше — коли звук уже зник, а тиша ще не настала.

Тугий скрип пружини. Тонка мелодія розчиняється в повітрі. Вони сидять нерухомо, кожен у своєму колі світла. Світло повільно гасне.

КАРТИНА ТРЕТЯ

П'ята ранку. У вікні проступає перше сіре світло. Ліворуч Ганна Василівна дрімає в кріслі, загорнувшись у кардиган, із розгорнутою книжкою на колінах. Свічка на столі догоряє до самої основи. Максим сидить за столом, поклавши голову на руки.

За сценою з легким клацанням оживає холодильник — низький, мирний, забутий гул. Під стелею спалахує жовта лампочка. Блекаут скінчився.

Максим здригається, прокидається, мружиться, затуляючись долонею. Дивиться на Ганну Василівну. Вона не ворушиться.

Він підводиться, бере свій малюнок із вікном. Кілька секунд дивиться на нього. Потім вугіллям, кількома швидкими штрихами, малює в центрі рами маленьке полум'я. Кладе аркуш на край її столу так, щоб вона одразу побачила. Тихо відчиняє двері й виходить.

Двері зачиняються. Ганна Василівна розплющує очі. Вона не спала. Підводиться, бере малюнок. Довго дивиться на полум'я. Усміхається, без жодної іронії.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(до зачинених дверей)* Ну от бачиш. А казав: руки криві, геометрія за лінійкою. Художник.

Вона гасить недогарок пальцями. Підходить до вимикача й клацає ним. Кімната занурюється в м'яке ранкове напівсвітло.

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Праворуч кухня Максима. Під стелею теж горить лампа. Входить Максим.

Жмуриться від різкого світла, чужого після ночі, і вимикає його. У вікні сіре чисте небо. Надворі несміливо цвіріньокають птахи.

Максим дістає з кишені свічку, яку дала йому Ганна Василівна. Крутить її в пальцях. Відчиняє шухляду тумби, кладе свічку туди. Зачиняє. Стоїть, дивлячись на тумбу. Потім знову відчиняє шухляду й дістає свічку.

Він ставить її на підвіконня. Чиркає сірником. Спалахує маленьке живе полум'я.

Максим дістає телефон: "2%". Відкриває чат із батьком. Гортає вгору: "Тату, ти як?", "Тату, відпиши", "Тату?" Під кожним повідомленням дві сірі галочки: доставлено, але не прочитано. Гортає вниз. Набирає текст, промовляючи кожне слово пошепки, але чітко.

МАКСИМ Тату. Це я. Ми з мамою тут. Ми тримаємося. Ми на тебе чекаємо. Просто знай.

Не вагається. Натискає. Короткий тихий звук. Максим кладе телефон екраном догори на підвіконня поряд зі свічкою.

Ліворуч Ганна Василівна підходить до свого вікна. У руках у неї нова свічка. Ставить її на звичне місце й чиркає сірником. Полум'я спалахує.

ГАННА ВАСИЛІВНА *(тихо, дивлячись у небо)* Ну, здрастуй, Василю. Ми на місці.

Два вікна в двох кімнатах, у кожному горить свічка.

Телефон на підвіконні Максима коротко вібрує. Максим не кидається до нього. Дивиться на полум'я своєї свічки. Плечі в нього опускаються. Тільки потім він повільно простягає руку до екрана. Читає. Усміхається. Дістає з шухляди зарядний шнур і підключає телефон до розетки.

Світло гасне. У темряві ледь чутно, відлунням, лунає патефон.

ЗАВІСА

Жовтень 2026